Turkish Studies

Volume 14 Issue 6, 2019, p. 3071-3081

DOI: 10.29228/TurkishStudies.23495

ISSN: 1308-2140

Skopje/MACEDONIA-Ankara/TURKEY

INTERNATIONAL
BALKAN
UNIVERSITY

EXCELLENCE FOR THE FUTURE
IBU.EDU.MK

Research Article / Araştırma Makalesi

Article Info / Makale Bilgisi

✍ Received/Geliş: 05.07.2019

✓ Accepted/Kabul: 15.10.2019

✍ Report Dates/Rapor Tarihleri: Referee 1 (22.07.2019)-Referee 2 (23.07.2019)

This article was checked by iThenticate.

DUMUZI-ENKIMDU'DAN, KABİL-HABİL'E YERLEŞİK HAYATIN SERÜVENİ*

Meryem BULUT** - Alper SEZENER***

ÖZ

Bu çalışmada Dumuzi ve Enkimdu'dan, Kabil ve Habil'e uzanan yerleşik hayatın serüvenine değinilmiştir. İnsanlar, yeryüzünde var olmaya başladıktan itibaren uzun süre göçebe bir yaşam şekli sürdürmüşlerdir. Bitki ve hayvanların evcilleştirmesiyle yiyecek üreticiliğinin sonucu olarak "çiftçi-çoban çatışması" ortaya çıkmıştır. Toprak; tahıl üretmek ve hayvan beslemek için son derece önemlidir. Topluluklar arasında paylaşılabilen toprak nedeniyle topluluklar arasında çatışma meydana gelir. Bu çatışma günümüzde de yerel çatışma olarak var olmaya devam etmektedir. Tarım ve hayvancılık etkinliğinin sembolleri olarak yorumlanan Habil ile Kabil'in öyküsü; insanlığın yeryüzünde varoluşunun en eski sosyoekonomik çatışmalarından birisini anlatır. Bu anlatının kökenleri Sümer toplumuna kadar gider.

Her toplumda mitler aracılığıyla evren, doğal ve doğaüstü dünyalar ve bütün bunların içinde insanın yeri ve varoluşunun anlamı, geçmişi ve geleceği üzerine açıklamalar kuşaktan kuşağa aktarılır. İnsanın varoluşunun nedenine ilişkin söylem malzemeleri mitlerden beslenir. Mitlerin içeriğinde, öğretici ve ahlaki öğelerin yanı sıra insanlık tarihindeki kültürel, ekonomik, politik gelişmeler, çatışma ve cinayet gibi pek çok olay karşılığını bulur. Habil ile Kabil'e ilişkin anlatıda; kuraklıktan, verimliliğe, ilk cinayete, itaatsizlik ve kentleşmeye ilişkin pek çok anlam bulunur. Musevi, Hristiyan ve İslami kaynaklarda da yer alan Habil ve Kabil anlatısı günümüzde de önemini sürdürerek hem dini söylemlerde, hem de çeşitli disiplinlerde yeniden yorumlanmaktadır.

* Bu makalede yer alan bilgiler, Ardahan Üniversitesi tarafından 2-5 Mayıs 2019 tarihlerinde düzenlenen Uluslararası Mitoloji Sempozyumunda davetli konuşmacı olarak sunulmuştur.

** Doç. Dr. Ankara Üniversitesi, E-posta: meryem.bulut@gmail.com

*** Dr. Sosyal Antropolog. E-posta: alpersezener@gmail.com

Anahtar Kelimeler: Habil, Kabil, Kentleşme, Cinayet, Çiftçi-Çoban.

THE STORY OF SEDENTARY LIFE FROM DUMUZI-ENKIMDU TO CAIN AND ABEL

ABSTRACT

This study is concerned with the story of sedentary life from Dumuzi and Enkimdu to Cain and Abel. Humans led a nomadic life for a long time on the earth beginning with their existence. A “farmer-shepherd conflict” arose as a result of food production with the taming of vegetation and animals. Land is extremely important for growing grain and feeding animals. Conflicts occur between communities due to lands which cannot be shared with other communities. Such conflicts have been continuing today in the form of local conflicts. The story of Cain and Abel, who are considered as the symbols of agriculture and animal breeding activities, describes one of the oldest socio-economic conflicts of the existence of humanity on the earth. The origins of the narrative date back to the Sumerians.

The universe, natural and supernatural worlds and the place humans occupy in all these, the meaning of his existence and descriptions on his past and future are transmitted from one generation to the next through myths in each society. The materials of discourse on the causes of humans’ existence are fed by myths. Myths contain the cultural, economic, political developments and several acts such as conflicts and murders in the history of humanity as well as didactic and moral elements. The narrative on Cain and Abel several meanings are available from drought to fertility, murder, disobedience and to urbanisation. The story of Cain and Abel- which is also present in Jewish, Christian and Islamic resources- preserves its importance today and is re-interpreted in religious discourse and in various disciplines.

STRUCTURED ABSTRACT

This study is concerned with the story of sedentary life from Dumuzi and Enkimdu to Cain and Abel. Humans led a nomadic life for a long time on the earth beginning with their existence. A “farmer-shepherd conflict” arose as a result of food production with the taming of vegetation and animals. Land is extremely important for growing grain and feeding animals. Conflicts occur between communities due to lands which cannot be shared with other communities. Such conflicts have been continuing today in the form of local conflicts. The story of Cain and Abel, who are considered as the symbols of agriculture and animal breeding activities, describes one of the oldest socio-economic conflicts of the existence of humanity on the earth. The origins of the narrative date back to the Sumerians.

The universe, natural and supernatural worlds and the place humans occupy in all these, the meaning of his existence and descriptions on his past and future are transmitted from one generation

to the next through myths in each society. The materials of discourse on the causes of humans' existence are fed by myths. Myths contain the cultural, economic, political developments and several acts such as conflicts and murders in the history of humanity as well as didactic and moral elements. The narrative on Cain and Abel several meanings are available from drought to fertility, murder, disobedience and to urbanisation. The story of Cain and Abel which is also present in Jewish, Christian and Islamic resources preserves its importance today and is re-interpreted in religious discourse and in various disciplines.

Myths are the narratives containing stories about the origins, acts, discourse, moral precepts and recommendations of gods. Man's place, the meaning of his existence, descriptions about his past and future are also available in myths, and they are transmitted down from one generation to the next. The world of meanings created by humans throughout their life by using symbols is transmitted by means of narratives. Mythological elements are present in the world of beliefs of each society. The presence of mythological elements can also be seen in the belief systems of Jews, Christians and Muslims. Therefore, it can be stated that discourse on answers to why and how in relation to the existence of man on earth are fed by myths.

Myths surviving until today carry important evidence in transmitting knowledge about the history of humanity as well as containing didactic stories describing human behaviours. They primarily describe the origins of everything that is within life. Many events from humans' being hunter and collector to making tools and using them, taming animals, using farming areas, the emergence of families, conflicts and to murders are described by means of myths. Meanings are conceptualised through symbols taken from nature while describing the past. Myths are the very important resources which shed light on the past life of humanity. They do not only help us understand the past lives but also keep existing in today's world.

Similar elements in different societies are encountered in myths because myths are the historical events appropriate to use again and again under different conditions. This stems from the fact that mythic elements can be repeatable and usable at different times and in different locations with slight additions. The symbols used are stratified more and more as new meanings are attached to mythical events by different societies and thus, they become more complicated. This, in turn, makes it difficult to interpret the symbols.

This study considers the narrative on Cain and Abel- which is regarded as one of the oldest conflicts dating back to the existence of humanity on Earth. The origins of the narrative date back to the Sumerians. The narrative contains several meanings including drought, fertility, murdering, disobedience and urbanisation. The narrative of Cain and Able- which is available in Jewish, Christian and Islamic resources- also preserves its importance today and it is re-interpreted in various disciplines as well as in religious discourse.

While Abel- who was murdered- symbolises innocence, Cain is associated with murder. Cain abandons the place which have the signs about his crime and goes to Node region. He builds a city there called Enoch, and he is mentioned by urbanisation. According to the

narrative, the offspring of Seth, one of the sons of Adam, fight with the offspring of Cain- the representative of evil- and defeat them. However, urbanisation continues despite the defeat of Cain's offspring. The situation is attributed to the interference of Idris- the offspring of Cain, the defeated side- in the society and to the spread of his precepts. It is claimed that his precepts replaced the actual religion through time. Islamic resources claim that the Flood occurred because the precepts had replaced the actual religion. Although the Flood occurs, urbanisation (Babylon) continues by means of Nemrut, the son of Ham. While cities are praised in Sumerian mythology, they are associated with immorality in Hebrew mythology.

In conclusion, the narrative of Cain and Abel represents the unending fights between sedentary people who plow their land and who earn their living from agricultural activities and nomadic people living in the neighbouring areas and attempting to trespass the lands constantly.

Keywords: Cain and Abel, Urbanisation, Farmer-Shepherd

Giriş

Mit, Türkçe sözlükte, geleneksel olarak yayılan veya toplumun hayal gücünün etkisiyle biçim değiştiren, alegorik bir anlatımı olan halk öyküsü olarak tanımlanmaktadır. Tanrıların kökenlerine, eylemlerine ve söylemlerine, ahlaki öğreti ve öğütlerine dair hikayeler, mitlerin içeriğinde yer alır. Evren, doğa ve doğaüstü yaşamlar ve bütün bunların içinde insanın yeri, varoluşun anlamı, geçmişi, geleceği üzerine açıklamalar, her toplumun mitlerinde yer alır ve sözlü kültür aracılığı ile kuşaktan kuşağa aktarılır. Eliade'ye göre insanlar yaşamları sürecinde gerçeküstü "semboller" kullanarak anlam dünyası yaratmaya çalışır. Dolayısıyla "mitler"i, insanın yaşama sürecinde kendisi ve topluluğunun varlığını anlamlandırmada kullandığı "kutsal söylenceler" olarak tanımlamak olanaklıdır (2001: 13).

Atay'a göre mitler genellikle küçük ölçekli toplumların inançlarına özgü olarak kabul edilirler. Ancak bu düşünce oldukça sorunlu bir eğilim taşır. Küçük toplulukların mitlerinin yanı sıra Musevi, Hristiyan ve Müslümanların inanç sistemleri içinde de mitolojik öğelerin varlığını görmek olanaklıdır (2016:50). Tek tanrı inancına sahip dinlerin kutsal kitaplarında; yaratılış, tufan, kurban, Habil-Kabil çatışması gibi pek çok anlatının geriye dönük izlerini Sümer anlatılarında görmek olanaklıdır (Çığ, 1997:46). Dolayısıyla insan hayatının, yeryüzündeki varlığının, varoluşunun nedenlerine ve nasıllarına ilişkin yanıtlara inanmaya davet eden söylemlerin mitlerden beslendiğini belirtmemiz olanaklıdır. Yüzyıllar boyunca sözlü kültür yoluyla aktarılacak bugüne kadar gelen mitler, içeriklerinde öğretici ve ahlaki pek çok hikâyeyi barındırdıkları gibi insanlık tarihinde kültürel, ekonomik, politik gelişmeler konusunda da önemli ipuçlarını taşırlar. Avcılığın başlaması, alet yapımı ve kullanımı, yiyecek üreticiliği, dolayısıyla tarım ve hayvancılık, ailenin ortaya çıkması, kadın-erkek ilişkisinin düzenlenmesi, çatışma ve hatta cinayete kadar giden pek çok olay, mitlerde karşılığını bulur. Mit, geçmişi karşımıza çıkaran bir 'şifre'dir (Atay, 2016: 50). Doğadan aldığı simgelerle yeryüzüne ve oluşan toplumsal dinamiklere uygun olarak geliştirilen kavramları anlamlaştırır (Segal, 2012: 153-154). Yaşamı sürdürebilmek için var olan her şeyin kökenini de açıklarlar (Lvova vd., 2013: 209). Kısacası insanlığın geçmiş yaşantısına ışık tutan önemli kaynaklardır. Anlatılar aracılığıyla değişim ve dönüşüme dair yorumlarda bulunuruz. Mitler sadece geçmiş yaşantıları anlamamızı sağlamazlar, aynı zamanda günümüz dünyası içinde varlıklarını da sürdürürler. Geçmişteki mitolojik öğelere farklı toplumlar tarafından yeni anlamlar eklendikçe, semboller giderek daha karmaşık hale gelir ve çözümlenmeleri giderek güçleşir. Mitlerde sınıflandırma yoluyla zıtlıklar ve benzerlikler, iyi ve kötü karşılaştırılır. Mitsel düşüncede hemen hemen her şeyin gerçekleşmesi olanaklıdır.

İnsan, doğanın koşullarına uygun bir şekilde yaşarken, yerleşik hayata geçtiğinde doğadan edindiği birikimleri kullanır. Doğadan kopmanın çelişmesini ise mitler aracılığıyla çözmeye çalışır (Leach, 1974: 106-108). Lévi Strauss'a göre geçmişteki insanın düşünme tarzı olan mitolojik öğeleri yorumlamak doğa-kültür çelişisinin anlaşılmasını sağlayacaktır. İnsanlık doğanın koşullarına uygun olarak sürdürdüğü yaşam biçiminden, kendi oluşturduğu yaşam alanına geçerken düşünme aracı olarak "mitosu" kullanmıştır (Lévi Strauss, 1969: 4). Mitosun çözümlemesi, gizli anlamlarının ortaya çıkması insanın kendisini tanımlayabileceği gibi "kültürün" temel kurucu ögesi olan "aklın" doğasının da bulunmasına katkı sağlayacaktır (Lévi Strauss, 1987: 53-54). Mitler, aynı zamanda dilin örtülü olan anlam yönünü öne çıkarır (Lévi Strauss, 1975: 61). Dolayısıyla sembollerin doğru bir analize tabi tutulması ile kullanılan imgelerin nedenleri anlaşılabilir (Lévi Strauss, 1978: 90-91).

Mitler farklı koşullarda yeniden kullanılmaya elverişli tarihsel olaylardır. Farklı topluluklarda birbirine benzeyen mitsel öğelerin bulunması; mitin tekrarlanabilir ve değişik zaman ve mekânlarda uygulanabilir özelliğinden kaynaklanmaktadır (Lévi Strauss, 1975: 49-50). Diğer yandan mitlerde anlatılanların çoğu aynı mekan ve zamanda geçmez, aynı insanları etkilemez, hatta aynı tarihsel dönemlere bile ait değildir. Buna karşılık, mitsel anlatıların birbirleriyle olan etkileşimi ve benzerlikleri tarihsel açıdan geçmiş olayların anlaşılmasına ve yorumlanmasına yardımcı olmaktadır. Bu yüzden gerek mitolojik gerekse de dini anlamda tarihsel, toplumsal anlatıların karşılaştırmalı olarak irdelenmesi önemlidir.

Bu çalışmada da Tevrat'ta Kabil ile Habil olarak, Kur'an-ı Kerim'de iki kardeş olarak yer alan dini anlatının kutsal kitaplarda ve daha öncesinde Sümer mitolojisinde yer alan izleri kentleşme boyutunda sorgulanacaktır.

1. Kabil ile Habil Anlatısı

Tarımın insanlık tarihinde yer edinmesinin izleri on bin yıl önce Ortadoğu'da görülmeye başlanmıştır. İnsan toplulukları yaklaşık iki milyon yıllık süre boyunca avcı-toplayıcı göçebe yaşam biçimini sürdürmüştür. Yerleşik hayata geçmeden önce doğaya bağımlı olarak geçen bu süre bilinen tarihin oldukça uzun bir dönemini kapsar.

Musevilik, Hristiyanlık ve Müslümanlık inancında da insanlığın yeryüzündeki hayatı tarımla başlar. Kutsal metinlerde ilk insan olarak kabul edilen Adem, bir çiftçidir. Ancak çiftçilik, Adem ile Havva'ya verilen bir cezadır. Tanrı, Adem' ile Havva'yı işledikleri suçtan dolayı dünyaya sürgün olarak gönderir, bu durum aynı zamanda bir düşüştür, kovulmadır ve Tanrı, onlara geçimlerinin topraktan olacağını işaret ederek ikisini tarıma adeta "mahkum eder" (Yaratılış: 4-5). İbrani mitolojisinde tarımın kökenine ilişkin bu olumsuz betimleme, Sümer mitolojisinde tarım araç ve gereçlerini insanlara hediye eden tanrılara verilen önem noktasında ayrılmaktadır (McCants, 2012:36).

Habil ile Kabil'in öyküsü, insanlık tarihinin en eski sosyoekonomik çatışmalarından birisi olarak öne çıkmaktadır. Tarımsal faaliyetlerin başlamasıyla birlikte bitki ıslahı ve hayvanların evcilleştirmesi söz konusu olmuştur. Bu süreç giderek tarımsal üretimin en istenmedik sonuçlarından biri olarak çiftçi-çoban ayırımına yol açarken bir süre sonra yapısı gereği bu iki temel "sınıf" arasında bir çatışmanın doğmasına yol açmıştır.

Toprak insanlar için çok önemli hale geldikten sonra tarlada ürün yetiştiriciliği mi yapılacağı ya da otlakta hayvan mı besleneceği sorunu açık hale gelmiş, iki geçim kaynağından birine yönelen ve yaşam biçimi olarak benimseyen topluluklar arasında çatışmalara yol açmıştır. Hayvancılıkla geçimini sürdüren topluluklar tarlalara doğru genişleme eğilimi gösterirken, tarımcı topluluklar da hayvan otlaklarına doğru genişleme eyleminde bulunmuşlardır (Atay, 2016:52-53).

Habil ve Kabil arasındaki sonu cinayete varan mücadelenin simgesel anlamı eski Ahit'te çoban ve çiftçi toplulukları arasındaki çatışmanın bir yansıması olarak da görülür. Bu anlatının sembolik anlamı; çiftçi Kenanlıların çoban-göçer İsrail oğullarına bulaşma ve istilasına karşı bir önlem

olabileceği yolundadır. Diğer yandan Hooke, Habil ve Kabil olayının, çiftçiler ve onların kurdukları kentler üzerinde çobanlıkla geçinen toplulukların kendi yaşamlarını yücelterek aynı zamanda yerleşik hayata gösterdikleri direnç üzerinden okunmasının gerektiğini ileri sürer. Çünkü “Kabil ile Habil” anlatısı toplumsal yapıda yerleşik hayata geçenler ile göçer yaşamı sürdürenler arasında geçen çatışmanın yansıtılmasıdır. Habil’in Kabil ile çatışması aynı zamanda çiftçi ve kentlilerin yerleşik hayatlarına direnç gösteren göçerlerin “sade ve saf” olarak sürdürdükleri yaşamın değerli görülmesidir (1995:144). Bir diğer yorumda, Habil, “çoban”ı ifade ederken, Kabil, yerleşik olan “demirci”yi temsil etmektedir. Bu metafor dahilinde, demirciden bazen korkulsa da, bazen ona saygı duyulsa da, iki taraf arasında çatışma vardır (Eliade, 2012: 208).

2. Tektanrıci dinlerde Habil ve Kabil anlatısı

Kutsal metinlerde ilk itaatsizlik Aden’de Allah’a karşı yapılır. Yılanı aldanan Havva aracılığıyla Adem Tanrı’ya itaatsizlik ederek ilk suçu işler. Tektanrıci inançlara göre ikinci suç kardeş katlidir. Kabil, kardeşi Habil’i öldürür. Eski Ahit’te geçen yaratılış mitosu, Hristiyanlık ve İslam’da da tekrarlanır. Âdem ile Havva, Tanrının yasağına karşı geldikleri için günahkâr olarak ve çalışmaya mahkum edilerek yeryüzüne atılırlar. Cennetten kovulmalarının ardından yeryüzünde ilk suç, ilk oğul Kabil’in ikinci oğul Habil’i öldürmesi ile gerçekleşen kardeş katlidir (Yaratılış:3-6). Dolayısıyla insan, ilk günahı cennette, ikinci günahı dünyada işlemiştir. Dini anlatılarda insanlık tarihinin en eski olayı olan Habil ve Kabil’in öyküsü ile ilk cinayet işaret edilir.

2.1. Musevilik inancında Habil ve Kabil

“Havva Kabil’i doğurdu. Ve yine kardeşi Habil’i doğurdu. Ve Habil koyun çobanı oldu, fakat Kabil çiftçi oldu. Ve Kabil, günler geçtikten sonra, toprağın semeresinden Rabbe takdime getirdi. Ve Habil, sürünün ilk doğanlarından ve yağlarından getirdi. Ve Rab, Habil’e ve onun takdimesine baktı; fakat Kabil’e ve onun takdimesine bakmadı. Ve Kabil çok öfkelenildi ve çehresini astı. Ve Rab, Kabil’e dedi: Niçin öfkelendin ve niçin çehreni astın? Eller iyi davranırsan, yükseltilmeyecek mi? Ve eller iyi davranmazsan, günah kapıda ve pusuya yatmıştır; ve onun istediği sensin; fakat sen ona üstün ol. Ve Kabil, kardeşi Habil’e söyledi. Ve vaki oldu ki kırdı oldukları zaman, Kabil, kardeşi Habil’e karşı kalktı ve onu öldürdü.” (Tekvin, 5: 18). Semavi dinlerin ilk kutsal kitabındaki yaratılış öyküsünde ilk kan böyle akar ve kardeş katli böyle gerçekleşir.

Tevrat’ta şu şekilde devam eder: “Ve Rab Kabil’e dedi ki: Kardeşin Habil nerede? Kabil dedi ki: Bilmiyorum; kardeşimin bekçisi miyim ben? Ve Kain Rabbe dedi: Cezam taşınamayacak derecede büyüktür. İşte bugün toprağın yüzü üzerinden beni kovdun ve senin yüzünden gizli kalacağım ve yeryüzünde kaçak ve avare olacağım ve vaki olacak ki; her kim beni bulursa, beni öldürecektir. Ve Rab ona dedi: Bunun için Kain’i her kim öldürürse, ondan yedi kere öç alınacaktır.” (Tekvin 5:9-16).

2.2. Hristiyanlık inancında Habil ve Kabil

“Vay onların haline! Onlara Peygamberler ve elçiler göndereceğim bazılarını öldürecekler, bazılarını zulmedecekler. Böylece dünya kurulduğundan bu yana tüm peygamberlerin akıtılan kanlarının hesabı Habil’in kanından, sunak ile Tanrı’nın evi arasında katledilen Zekerianın kanına kadar hepsinin hesabı bu nesilden sorulacak.” (Kutsal Kitap, 2011: 1330). “Vay Halinize!” bölümü, kötülük edenlere karşı eleştirilerdir. İncil’e göre Habil doğru kişi olduğu için öldürülmüştür. Habil ile İsa peygamber ile ilişkilendirilmektedir.

Öztürk, Hristiyan dünyasının Habil ve Kabil’i simgeleştirerek kendini kurma yoluna gittiğini ileri sürer. St. Auqustine’nin bildirdiğine göre MS 4. yüzyılda ortaya çıkıp Abel’i liderleri olarak gören Abelitler adlı bir mezhebin üyeleri evlenmelerine karşın çocuk yapmamışlardır (2016:515).

2.3. Müslümanlık inancında Habil ve Kabil

Tevrat'ta Kain ile Habil olarak geçen anlatı, Kuran-ı Kerim'de iki kardeş olarak isimleri verilmeden yer alır: “Onlara Âdem’in iki oğlunun haberini doğru olarak anlat: Yakınlık için birer kurban sunmuşlardı. Birinin kurbanı kabul edilmiş, diğerinin kurbanı kabul görmemişti. (Kurbanı onay görmeyen, kardeşine) “Seni öldüreceğim” demişti. Kardeşi ise “Allah ancak korunanlardan /sakınanlardan /çekinenlerden kabul eder” demiş: Beni öldürmek için el kaldırırsan da, ben sana öldürmek için el kaldırmayacağım; çünkü Âlemlerin rabbi Allah’tan korkarım. Dilerim hem benim günahlarımı hem kendi günahlarını yüklenir, Cehennem halkından olursun; zalimlerin cezası budur.” Kardeşini öldürdü; yitirmişlerden oldu. Allah, kardeşinin bedenini nasıl gömeceğini göstermek üzere ona yeri eşeleyen bir karga gönderdi. “Kardeşimin bedenini gömmekte bu karga kadar acizim, ha?” dedi. O artık pişmanlığa düşenlerden olmuştu.” (5/Maide:27-31). Bu şekilde anlatımının bazı farklı yorumları olsa da, temelde İslami kaynaklarda İsrailiyat adı verilen Kitab-ı Mukaddes’e dayalı yorumlardan oluşmaktadır (Yetik, 2012:35).

Habil-Kabil çatışmasının temelinde geçmişten bugüne varlığını sürdüren çiftçi-çoban ya da yerleşik ile göçer arasındaki mücadele olsa da bunun aslında kardeşler arasındaki kıskançlıktan dolayı meydana geldiğine ilişkin yorumlar da yer almaktadır. Buna göre Habil ile Kabil ikiz kız kardeşleri ile doğmuş olup, insan soyunun devamlılığı için kardeşinin ikizi ile evlenmek durumunda kalmışlardır. Ancak Habil’in kız kardeşi (Lebuda) çirkin, Kabil’inki (Aklima) güzeldir. Kabil kendi ikiziyle evlenmek ister ancak Âdem bu isteği doğru bulmaz. Bu yorum Eski Ahit’in Aramice tefsirlerinden bazı hadislere ve kısas-i enbiyaya kadar pek çok kaynaktan karşımıza çıkar (Atay, 2016:54). Adem, Habil ve Kabil’in Tanrı’ya sunular hazırlamalarını ve hangisinin sunusu kabul edilirse Aklima’yı onun almasını önerir. Şeriatı’ye göre Habil en iyi kuzuyu sunarken, Kabil, birkaç keten tohumu sunar (2011:25). Rabguzi’nin 14. yüzyılda kaleme aldığı “Kıyasü’l-Enbiyası”na göre; Tanrı Habil’in sunusu olan koyunu kabul ederken, Kabil’in sunusu olan buğdayı kabul etmez. Şeytanın Kabil’i baştan çıkararak kıskançlık duygularıyla kardeşini öldürmesi için kışkırtması üzerine Kabil, Habil’i şeytanın tarif ettiği gibi kafasını taşla ezerek öldürür (Ata, 1997: 21-22). Kuran yorumcuları, Kabil’in, Habil’i öldürmesine sebep olarak Aklima’nın ona verilmemesini yorumlayan değerlendirmelere karşı çıkarlar ve Maide Suresi’nde Kabil’in, Habil’i öldürme nedeninin zaten verildiğini belirtirler. İki kardeş de sunularını Allaha “yakınlık” amacıyla gerçekleştirmişlerdir (Yetik, 2012:38).

Ali Şeriatî, insanın yeryüzünde ilk olarak işlediğine inanılan cinayeti “çelişkinin başlangıcı” olarak nitelendirir. Ona göre, bu durum iki farklı yaşam biçimi arasındaki diyalektik çelişkidir. Çatışma, “Çiftçilik düzeninin, tekeli ya da bireysel mülkiyetin temsilcisi” olarak görülen Kabil ile “avcılık çağının ve mülkiyet öncesi ortaklık döneminin temsilcisi” olarak görülen Habil arasındadır. Bu öldürme eylemi ile doğanın sunduğu olanakların kullanımı, paylaşım dönemi, kardeşlik, gerçek inanç, vicdan gibi insani özellikler yerleşik hayat yani çiftçilik ve bunların sonucu olarak gelişen özel mülkiyet uğruna yok olmuştur. Dinsel aldatmaca ve başkalarının haklarını ihlal etme öne çıkmıştır. Şeriatî ayrıca tarım alanlarının kullanımının orman, çöl veya deniz gibi alanların kullanımına benzemediğini ileri sürer. Tarım alanının kullanımında yeryüzündeki diğer alanlara göre serbestlik olamaz. Kabil’in Habil’i öldürmesi ile doğadaki bir alan ve bu alanın insanlara sunduğu olanaklar özel mülkiyet haline getirilmiştir. Sonuç olarak avcı toplayıcı olarak yaşayanlar arasındaki eşitlik ya da eşitsizliğin en az olduğu düzen son bulur ve sınıflı toplum ortaya çıkar (1998:29-34).

3. Habil ve Kabil: Kentleşmenin ön adımları

İnsanlar uzun süre beslenmek için avlanmış ve yabani meyve toplamıştır (Tuna, 2011, 187). İnsan, yararlı araçları geliştirmesi sayesinde yeryüzünde varlığını sürdürmeyi ve çoğalmayı başarmış, uygarlığın temel adımlarından biri sayılan kentleşmeye doğru bir adım atmıştır (Childe, 2005:19-20). Dolayısıyla on bin yıl önce insanlar küçük gruplar halinde göçer bir yaşam şekli sürdürürlerken, yaşamlarına hayvan ve bitkiler dahil olmuştur. Göçer bir biçimde yaşayan insan toplulukları hayvanları evcilleştirirken, bitki yetiştirmede de uzmanlaşmışlardır. Çiftçi toplumlar giderek kentleri

oluşturmuş, karmaşık ve eşitsizliklerin öne çıktığı sosyal sistemleri kurmuşlardır (Akt: Berk, 2014, 84. Smith, 2009).

Kutsal metinlere göre, cinayetten sonra dışlanan ve alnında suçunun işareti ile uzaklara giden Kabil, Nod bölgesinde Hanok adında bir şehir kurar. Hanok (Enok) aynı zamanda oğlunun da adıdır. Hanok, kentleşmenin yeni bir adımı olur. Bazı kaynaklara göre, Kabil'in oğlu Hanok şehri inşa eder ve oğlu İrad'ın adını verir. Şehrin adı Sümer mitolojisinde yer alan büyük şehir Eridu ile benzerlik gösterir (McCants, 2012:37). Ancak Sümer mitolojisinde kentler övülürken, İbrani mitolojisinde şehirler hem kardeş cinayetiyle, hem de ahlaksızlık ile ilişkilendirilirler

Kentleri kapatma ve koşulları sağlayanların içeri alınması durumuna Sümer-Akad mitolojilerinde de karşılaşılır. Gılgamış Destanı'nda; vahşi bozkırlarda yabanıl ve barbar bir yaşam sürüp yalnızca hayvanlarla içli dışlı olan ve onlar gibi yaşayan Enkidu'nun, nasıl şehirli gibi pişmiş et ve ekmek yiyen, beden temizliğine özen gösteren ve giysiler giyen uygar bir insana dönüştüğü ayrıntılı olarak yer alır (Braem, 2004:123-139). Kente katılımın bir göstergesi olarak Enkidu, sakal tıraşı olur, güzel kokular sürerek ve deri giysilerinden kurtulup, uygun giysiler ile kente katılır. Burada kent-kırsal ayrımı görülür. Kente kabul yolu kente uygun olarak giyinmektir. McCants'a göre Kitab-ı Mukaddes anlatısında (Adem ve Havva) giyinmek ideal bir konumdan düşüşün göstergesi, Gılgamış'ta Enkidu'nun deri giysilerinden kurtularak kentli gibi giyinmesi, ilerlemenin göstergesidir (2012:35).

Adem'in oğullarından olan Şit'in soyu Kabil'in soyuyla savaşı. Şit'ten sonra Peygamber olarak da kabul edilen İdris savaşı sürdürür. İdris, İslami kaynaklarda da Peygamber olarak kabul edilir. Kabil'in soyu, İdris'in taraflarınca bozguna uğratarak teslim alınırlar. Bu yenilginin sonucunda İdris'in toplumuna dahil olurlar. Ancak yenilmelerine rağmen kendi inançlarını İdris'in toplumunun içine yayarlar. Kabil'in soyunun yaydığı öğretiler, giderek gerçek dinin yerine geçer. İslami düşünürler, Nuh Tufan'ının bu yüzden gerçekleştiğini iddia ederler (Yetik, 2012: 56-61). Tufandan sonra Nuh "ilk bağı diken kişi" ve dindar birisi olarak tanımlanır. Ancak Adem'in oğlu Kabil gibi Nuh'un oğlu Ham'ın soyundan gelenler de günahla ilişkilendirilirler. Ham'ın soyundan gelen Nemrut, ilk şehir olarak Babil'i kurarak yeryüzüne bir yenilik getirir (McCants, 2012):37-38). Nemrut ile ilişkilendirilen yenilikler aynı zamanda kötülüklerle de ilişkilendirilir. "Haydi kendimize bir şehir kuralım. Göklere erişecek bir kule dikip ün salalım. Böylece yeryüzüne dağılmayız." (Yaratılış 11:4). "Tek bir halk olup aynı dili konuşarak bunu yaptıklarına göre hiçbir engel tanımayacaklar." (Yaratılış, 11:7). Tanrı insanların dillerini birbirlerini anlamasınlar diye karıştırır (Laffert, 2015:34). Burada şehirlerin oluşumuna karşı bir duruş olduğu açıkça görülür.

4. Kabil'in Korunması

Tevrat'ta şöyle yazar: "Ve Rab Kain'e dedi ki: Kardeşin Habil nerede? Kain dedi ki: Bilmiyorum; kardeşimin bekçisi miyim ben? Ve Kain Rabbe dedi: Cezam taşınmayacak derecede büyüktür. İşte bugün toprağın yüzü üzerinden beni kovdun ve senin yüzünden gizli kalacağım ve yeryüzünde kaçak ve avare olacağım ve vaki olacak ki; her kim beni bulursa, beni öldürecektir. Ve Rab ona dedi: Bunun için Kain'i her kim öldürürse, ondan yedi kere öç alınacaktır. Ve Kain Rabbin önünden çıktı ve Aden'in doğusunda Nod diyarına yerleşti. Ve Kain'in karısı Hanok'u doğurdu ve Kain bir şehir bina etti ve şehrin adını oğlunun adına göre Hanok koydu." (Tekvin 5:9-16).

Toplum; kişileri kategorize etme araçlarını ve her bir kategorinin mensupları için sıradan ve doğal olduğu düşünülen nitelikler bütününi tesis eder. Diğer bir ifadeyle toplumsal çerçeveler, işaret ettikleri toplumsal bağlamlarda karşılaşılması muhtemel kişi kategorilerini sabitler. Bir yabancıyla karşılaştığımızda, o an itibarıyla, ilk intibalar büyük ihtimalle, bizim karşılaşılan kişinin dahil olduğunu düşündüğümüz kategorisini ve niteliklerini ve buradan hareketle de "toplumsal kimliğini" peşinen kestirmemize olanak tanır (Goffman, 2014: 28). Tanrı, kardeşini öldürmesinin ardından Kabil'in alnına bir işaret koyarak onu korumaya alarak kategorize eder. Habil'i öldüren Kabil'i diğer

insanlardan ayıran işaret koyulmuştur. Anlatıda o dönemde yeryüzünde yalnızca Adem ile Havva ve çocukları yaşamaktadırlar. Dolayısıyla Kabil kimden korunacaktır? Hooke'e göre dönem kurban törenlerinin yapıldığı düşünülen bir dönemdir ve kentlerin kurulup, metal işleyiciliğinin ve müzik araçları yapıcılığına ulaşıldığı aşamadır. Tüm bunlar, cennetten kovulduktan hemen sonra, yeryüzünde yaşamın başlangıçlarında bulunabilecek koşullarla uzlaştırılabilecek şeyler değildir (1995:145). Yehova hem öldüreni lanetler, hem de onu koruması altına alır. Diğer yandan söz konusu işaretin niteliği tartışmalıdır. J. Frazer, Tanrının Kain'i, kırmızı, siyah, beyaz boyayla boyamış olabileceğini, ya da bu üç rengin uyumlu olarak bir arada kullanılmasıyla, o dönemde var olan çeşitli topluluklarda görüldüğü gibi süsleme olabileceğini ileri sürer. Ancak Tanrı işaretinin, bir hayaletle karşı koruma olabileceği düşüncesi de öne çıkar (Hooke, 1995:146-147). Kabil'in kaçışının, ritüel nitelikli olan bir eylemi temsil ettiği de ileri sürülür. Bu durum öldürenin ritüel korunmadan yararlanmasının nedenini açıklamaktadır. Bu yoruma göre Kabil adı bir suçlu değildir. Topluluk yararına olan bir eylemi yerine getiren bir rahip ya da kutsal kişidir. Söz konusu topluluk yararına eylem, öldürenin törensel anlamı, kirlenmesini ve bunun sonucunda topluluktan geçici olarak uzaklaştırılmayı gerektiren bir eylemdir. Ancak kendi kişiliği (Kabil) dokunulmaz bir kutsallık taşımaktadır. Dahası, kendisine bilinmesi için vurulan işaretin en olası açıklaması, kaçanın kutsal bir sınıftan olduğunu gösteren bir dövme ya da başka bir işaret olmasıdır. "Eski Ahit"te, peygamberler bu tür işaretler taşırlar. Tapınak görevlileri tanrının mülkü olarak öteki insanlardan ayıran işaretler taşır (Hooke, 1995:148). Kain ile Habil mitosu aynı zamanda kan davası gütmenin nasıl başladığını açıklayan etiolojik (nedenbilimsel) bir karaktere de sahip görünmektedir.

Kain'in yüzündeki nişan ve onun simgelediği koruma, Tanrı'nın bu cinayetin bir kan davasına dönüşmesini istememesi olarak yorumlanmaktadır. Kuran'da Habil-Kabil kıssasının sonuçlarına yönelik Maide suresinde, şöyle denilir: "Kim bir cana kıyarsa bütün insanları öldürmüş gibi olur. Her kim bir canı kurtarırsa bütün insanları kurtarmış gibi olur." (5/Maide:32). Dolayısıyla hem Tevrat'ta, hem Kuran-ı Kerim'de kan davasına karşı bir duruş olduğu kolaylıkla yorumlanabilir.

5. Kabil ile Habil anlatısının öncülleri

Habil ve Kabil teması; ekilip biçilen toprak ve söz konusu toprağı işleyen çiftçi ile, göçebe-çoban arasındaki eski kavgayı da yansıtır (Hooke, 1995:36-37). III. Binyıl Sümer şiirinde insanlara kültürel öğeleri getiren Tanrı Enki, Tanrı Enlil ile çalışarak kardeş Tanrılar Lahar ve Aşnan'ı dünyaya gönderirler. Tanrılar çoban olan Lahar için koyun ağılı, çiftçi olan Aşnan için saban ve koşum takımı sağlarlar. Bu iki tanrının ilişkileri başlangıçta güzel olsa da daha sonra aralarında geçimsizlik başlar (McCants, 2012:26).

Bu anlatının başka bir ifadesi Dumuzi ve Enkimdu'nun öyküsünde yer alır. Tarım ekonomisinin tüm yaşamı belirlediği Sümer ve Akad mitoslarında, Çoban Dumuzi/Tammuz'un Tanrıça İnanna/İştar tarafından eş/koca olarak seçilmek için çiftçi Enkimdu ile yarışması anlatılır (Borrero ve Kramer, 2017:306-307). Burada da çoban seçilmiştir ve bu seçimin sonucu kurban edilmiştir. Frye (2006), çobanın seçilmesinin Eski Ahit yazarlarının İsrail'in çobanlığa dayanan yaşam biçimini idealize etme eğiliminden kaynaklandığını ileri sürer. Eliade, insan ve bitkilerin yaşamı arasında sürekli bir çevrim, ölme ve yeniden doğma, bir bitkiye dönüşme mitleri; özellikle kurban edilen ya da öldürülen bir tanrının ya da kahramanın kanından ya da bedeninden bitkilerin doğuşu temasını aktarır (2001:186).

Sonuç

Mitler, Tanrıların kökenlerine, eylemlerine ve söylemlerine, ahlaki öğreti ve öğütlerine dair hikayeleri içinde barındıran anlatılardır. Mitlerin içeriğinde insanın yeri, varoluşunun anlamı, geçmişine ve geleceğine yönelik açıklamalar yer alır ve sözlü kültür aracılığı ile kuşaktan kuşağa aktarılırlar. İnsanların yaşamları sürecinde semboller kullanarak yarattıkları anlam dünyası anlatılar yoluyla gelecek kuşaklara aktarılır. Her toplumun inanç dünyasında mitolojik öğeler ile karşılaşılır.

Musevi, Hristiyan ve Müslümanların da inanç sistemleri içinde de mitolojik öğelerin varlığı görülebilir. Dolayısıyla insanın yeryüzünde varoluşunun nedenlerine ve nasıllarına ilişkin yanıtlara ilişkin söylemlerin mitlerden beslendiğini kolaylıkla belirtmemiz olanaklıdır.

Günümüze kadar gelen mitler, içeriklerinde insan davranışlarını tanımlayan öğretici hikâyeleri barındırdıkları gibi insanlık tarihine ilişkin bilgilerin aktarılmasında da önemli kanıtları taşırlar. Öncelikle yaşamın içinde var olan her şeyin kökenini açıklarlar. Avcı toplayıcılıktan, alet yapımı ve kullanımı, hayvanların evcilleştirilmesi, tarım alanlarının kullanılması, ailenin ortaya çıkması, çatışma ve cinayete kadar insana dair pek çok olay, mitler aracılığıyla anlatılır. Mitler insanlığın geçmiş yaşantısına ışık tutan çok önemli kaynak olmalarının yanında, yalnızca geçmiş yaşantıları anlamamızı sağlamazlar, aynı zamanda günümüz dünyası içinde varlıklarını da sürdürürler.

Mitler farklı koşullarda yeniden kullanmaya elverişli tarihsel olaylar olduğu için farklı topluluklarda birbirine benzeyen öğeler ile karşılaşılır. Bu durum mitsel öğelerin biraz eklemelerle tekrarlanabilir ve farklı zaman ve mekânlarda uygulanabilir olma özelliğinden kaynaklanmaktadır. Mitolojik öğelere farklı toplumlar tarafından yeni anlamlar eklendikçe kullanılan semboller giderek katmanlaşır ve daha karmaşık hale gelir. Bu durum da sembollerin yorumlanmasını güçleştirir.

Bu çalışmada insanlığın yeryüzünde varoluşundan itibaren en eski çatışmalarından biri olarak kabul edilen Habil ile Kabil'in anlatısı değerlendirilmiştir. Anlatının kökenleri geriye doğru Sümer toplumuna kadar uzanmaktadır. Anlatı içeriğinde; kuraklık, verimlilik, cinayet itaatsizlik ve kentleşme de olmak üzere pek çok anlamı barındırmaktadır. Musevi, Hristiyan ve İslami kaynaklarda da yer alan Habil ve Kabil anlatısı, günümüzde de önemini sürdürerek hem dini söylemlerde, hem de çeşitli disiplinlerde yeniden yorumlanmaktadır. Ekonomik antropoloji açısından bakıldığında Habil ile Kabil arasındaki çatışma toprağın kullanılması, sahipliği, üretim araçları ve bunlar üzerinden oluşan güç ilişkileri ile doğrudan ilintilidir. Yerleşik ve göçer toplumların oluşması açısından da anlam taşımaktadır.

Diğer yandan kutsal metinlere göre, öldürülen Habil masumiyeti simgelerken, Kabil cinayet ile ilişkilendirilir. Kabil, suçunun işareti ile bulunduğu yeri terk ederek Nod bölgesine gider. Burada Hanok adında bir şehir kuran Kabil, kentleşme ile anılır. Anlatıya göre Adem'in oğullarından olan Şit'in soyu, kötülüğü temsil eden Kabil'in soyuyla savaşı ve onu yenilgiye uğratır. Ancak Kabil'in soyunun yenilgisine rağmen kentleşme devam eder. Bu durum yenilenlerin yani Kabil'in soyunun İdris'in toplumunun içine karışarak kendi öğretilerini yaymalarına bağlanır. Yenilen Kabil'in soyunun öğretilerinin zamanla asıl dinin yerini aldığı iddia edilir. İslami kaynaklar Nuh Tufanının Kabil'in soyunun öğretilerinin asıl dinin yerine geçmesinden kaynaklandığını ileri sürerler. Nuh tufanı gerçekleşse de Ham'ın oğlu Nemrut aracılığı ile kentleşme (Babil) devam eder. Sümer mitolojisinde kentler övülürken, İbrani mitolojisinde şehirler ahlaksızlık ile ilişkilendirilir.

Sonuç olarak Habil ve Kabil anlatısı tarlalarını süren, toprağa yerleşmiş, yerleşik hayata geçmiş ve tarımsal etkinliklerle geçimini sağlayan topluluklar ile komşu bölgelerde yaşayan ve sürekli olarak bu topraklara müdahil olan ve rahatsızlık yaratan yarı göçer çoban topluluklar arasındaki bitmek bilmeyen mücadeleyi, bir tür kavgayı temsil etmektedir.

KAYNAKÇA

- Ata, A. (1997). Nasirü'd-din bin Burhanhü'd-din Rabguzi Kısası'l-Enbiyâ (Peygamber kıssaları)-I Giriş-Metin-Tıpkıbasım. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Atay, T. (2106). Din Hayattan Çıkar. Ankara: İletişim Yayınları. 6. Baskı.
- Ateş, S. (1975). Kuran'ı Kerim ve Yüce Meaili. Ankara: Kılıç Kitabevi Yayın ve Dağıtım.

- Berk, F. M.(2014). Neolitik Devrim, İlk Şehirleşme Ve Çatalhöyük. Doğu Batı Düşünce Dergisi. Şehir Yazıları II. Yıl:17. Sayı:68. S: 79-99.
- Borrero, J., Kramer, S. N. (2017). Mezopotomya Mitolojisi. A. Tümertekin (Çev.). İstanbul. Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Braem, H. (2004). Uruk Aslanı Gilgames Mitolojinin Romanı. A. Dirim (Çev.). Ankara: Yurt-Kitap Yayın.
- Childe, G. (2005). Tarihte Neler Oldu. A. Şenel, M. Tunçay (Çev.). İstanbul: Kırmızı Yayınları.
- Çığ, M. İ. (1997). Kur'an İncil ve Tevrat'ın Sümer'deki Kökeni. İstanbul: Kaynak Yayınları. 9. Basım.
- Eliade, M. (2001) Mitin Özellikleri (Çev. S. Rifat). İstanbul: OmYayınevi.
- Eliade, M. (2012). Dinsel İnançlar ve Düşünceler Tarihi. Devrinden Eleusis Mysterrialarına. Cilt: I. A. Berktaş (Çev.). İstanbul: Kabalcı Yayınları.
- Graves, R., Patai, R.(2009). İbrani Mitleri, Tekvin-Yaratılış Mitleri. U. Akpur (Çev.). İstanbul: Say Yayınları.
- Goffman, E. (2014). Damga: Örselenmiş Kimliğin İdare Edilişi Üzerine Notlar. A. İmren (Çev.). Ankara: Heretik Yayıncılık
- Hooke, S. H. (1995). Ortadoğu Mitolojisi. A. Şenel (Çev.). Ankara: İmge Kitabevi Yayınları. 3. Baskı.
- Kutsal Kitap (2011). Watch Tower Bible and Tract Society of Pennsylvania. Yeni Dünya Çevirisi.
- Laffert, J. V. (2015). Mitoloji. N. Elhüseyni (Çev.). İstanbul: NTV Yayınları.
- McCants, W. F. (2012). Kültür Mitleri. Tanrıları Yaratmak Ulusları İcat Etmek M. Tabur (Çev.). İstanbul: İthaki Yayınları.
- Öztürk, O. (2016). Dünya Mitolojisi. Ankara: Nika Yayınları.
- Segal, R. A. (2012). Mit. Kültür Kitaplığı.N. Örgü (Çev.). Ankara: Dost Yayınevi.
- Şeriat, A.(1998). İslam Sosyolojisi. K. Sökmen (Çev.). İstanbul: Birleşik Yayınları.
- Lévi-Strauss, C. (1969). The Elementary Structures of Kinship (Ed. J. H. Bell, & J. R. von Strumer). Boston: Beacon Press.
- Lévi-Strauss, C. (1975). Mitin Yapısı. F. Akerson. (Çev.). İstanbul: Felsefe Arşivi.
- Lévi-Strauss, C.(1978). The Origin of Table Manners (Trans. J. Weightmen, & D. Weightmen). New York: Harper & Row.
- Lévi-Strauss, C. (1987). Anthropology & myth (Trans. R. Willis). New York: Basil Blackwell.
- Leach, E. (1974). Claude Lévi Strauss. Chicago: The University of Chicago Press.
- Lvova, E. L.-Oktyabrskaya, İ. V.-Sagalayev, A. M.-Usmanova, M. S. (2013) Güney Sibirya Türklerinin Geleneksel Dünya Görüşleri Simge ve Ritüel (Çev. Metin Ergun). Konya: Kömen Yayınları.
- Tevrat (2003). Tora Neviim Ketuvim.Eski Anlaşma. İstanbul: Ohan Matbaası
- Tuna, K. (2011). Toplum Açıklama Girişimi Olarak Şehir Teorileri. İstanbul: İz Yayınları.
- Yetik, Z. (2012). Kabil İlk Kan, İlk Cinayet, İlk Katil, İstanbul: Pınar Yayınevi.